

Radomír Pánek: Akademie musí být jednotná, silná a aktivní

25.3.2025 - Viktor Černoch | Akademie věd České republiky

Jaká byla v dětství vaše nejoblíbenější hračka?

Určitě autíčka. Odmalinka jsem tíhl k technickým hračkám. Tehdy v osmdesátých letech nebyl výběr zase tak veliký, ale opravdu to většinou byla nějaká auta, která jsem obratem rozmontoval, abych zjistil, jak fungují. A občas jsem je zase smontoval zpátky. No, někdy už to nešlo... A někdy mi nějaké součástky zbyly. (smích)

Nelepil jste papírové modely?

To víte, že ano. Ábíčko a lepení modelů, to jsem také zbožňoval. Ovšem, když se podařilo vůbec Ábíčko sehnat, což tehdy nebylo úplně jednoduché. Bylo to podpultové zboží – aspoň teda u nás na jižní Moravě.

Při přípravě na tento rozhovor jsem zjistil, že v Ábíčku v roce 2019 otiskli jako vystřihovánku model tokamaku Golem. Upřímně, nevypadal moc dobře.

Upřímně, to nevypadá ani originál. (smích) Přece jen je přes padesát let starý.

Tokamaky, jaderná fúze. Existuje otřepaný bonmot, že v jakémkoli čase se zeptáte vědce, kdy bude elektrárna na jadernou fúzi, řekne, že za padesát let.

Tohle má původ v šedesátých letech, kdy se výzkum fyziky plazmatu velmi dynamicky rozvíjel. A na základě tehdejších zdaleka neúplných znalostí se předpokládalo, že to půjde postavit rychle a relativně jednoduše. Pak se ukázalo, že příroda do jisté míry bojuje proti nám. Museli jsme překonávat každou dekádu velký problém, ale ty klíčové jsme již úspěšně vyřešili. Jsme velmi blízko komerční fáze, stojíme ale před otázkami: Kde bude první prototyp fúzní elektrárny stát? Kdo tuto velkou investici zaplatí? Nejde už tolik o vědu, jde především o politické rozhodnutí.

Radomír Pánek se ve své vědecké práci zabývá zejména technologií fúzních zařízení, interakcí vln s plazmatem, fyzikou okrajového plazmatu či vývojem pokročilých diagnostik.

Když už jsme u rozhodnutí, co vás přimělo ucházet se o post předsedy Akademie věd?

Blížil se konec mého desetiletého působení v pozici ředitele Ústavu fyziky plazmatu. Byl jsem osloven, abych kandidoval na pozici generálního ředitele evropské výzkumné organizace Fusion for Energy v Barceloně, což jsem se ale nakonec rozhodl neudělat především kvůli rodině. Dlouhodobě jsem ovšem plánoval kandidaturu do Akademické rady, abych mohl znalosti z managementu vědy, které jsem za posledních dvacet let získal, nabídnout Akademii věd jako celku. Řada ředitelů mě ale přímo oslovila, jestli bych nechtěl kandidovat rovnou na předsedu, což mne poměrně překvapilo. A po několika probdělých nocí a troše váhání jsem se nakonec rozhodl to zkusit.

Nezrazovala vás manželka, ať do toho nejdete a po deseti letech ředitelování zůstanete raději doma?

Nakonec ani moc ne. Věděla, že by to bylo marné, když jsem se už rozhodl.

Co vaše děti - budou učitelé po mamince, nebo vědci po tatínkovi?

Těžko říct, zatím to spíše vypadá, že vědci nebudou, tatínek je možná odradil. I když dcera je ve třetím ročníku gymnázia a celkem se nadchla pro chemii. Mají učitele, kterého to evidentně baví a snaží se jim obor přiblížit. U syna v tuhle chvíli nemám tušení - baví ho hlavně počítače, jako většinu kluků v jeho věku. Ale je teprve v osmé třídě základní školy, tak uvidíme.

Když mluvíme o dětech, zkusím trochu nevšední otázku. Kdybyste si mohl vybrat, kterým známým superhrdinou byste chtěl být?

Jejda. Já je zase tak moc neznám. Párkrát jsem samozřejmě šel s dětmi do kina na marvelovky, ale není to úplně můj šálek čaje. Ani *Harryho Pottera* nemusím, zato děti by na něj koukaly od rána do večera. Jedním z mých nejoblíbenějších filmů je *Forrest Gump*. Viděl jsem ho mockrát, a dokonce ve spoustě různých jazyků. Znáám ho v podstatě nazpaměť. Když služebně nocuji na hotelu a dávají ho v televizi, pustím si ho v jazyce té země, kde právě jsem. Klidně i v čínštině. (*smích*)

Navštívil jste hodně zemí, baví vás cestování?

Pracovně se nacestuji tolik, že mě neláká klasická rodinná zahraniční dovolená, což samozřejmě doma úplně slyšet nechťejí. Vždycky ale najdeme nějaký kompromis.

Umění kompromisu se jistě bude v nové funkci hodit. Byl jste před volbou na Akademickém sněmu nervózní? Přece jen kandidoval nezvykle vysoký počet uchazečů.

Určitě tam byla nervozita, to ano. Když člověk do něčeho jde, chce, aby to dopadlo dobře. Samozřejmě po vyhlášení výsledků to ze mě spadlo.

Zvítězil jste víceméně těsnou nadpoloviční většinou, ale zase už v prvním kole, což leckdo nečekal. Jak silný je to mandát?

Považuji jej za silný. Je velmi důležité, že se Akademie věd dokázala shodnout na jednom člověku už v prvním kole.

Před volbou se hodně mluvilo o kontinuitě. Co bude za Radomíra Pánka v Akademii jinak?

Akademie věd je poměrně komplexním systémem a žádná revoluce většinou nepřináší velký benefit. Chce to spíše evoluci než zásadní řezy. Navíc pravomoci předsedy zase nejsou takové, aby mohl jakoukoli revoluci sám udělat. Na druhou stranu si myslím, že řada věcí je potřeba změnit. Například upravit zákon o Akademii, který je starý už přes třicet let a nereflektuje, v jakém prostředí se nacházíme. Chtěli bychom se také věnovat například odměňování pracovníků. Chtěl bych významně podpořit transfer, tedy převádění vědeckých výsledků do praxe. Před pár dny jsem se setkal s vedením Svazu průmyslu a dopravy a bylo evidentní, že s nimi je spolupráce nastartovaná velmi dobře a je potřeba ji dál rozvíjet. Politiky transfer hodně zajímá - i při příležitosti jmenování se mě prezident ptal, jak vlastně spolupracujeme s průmyslem a jak tuto oblast posílit ve prospěch české ekonomiky.

Na vztahy s politickou sférou jste kladl důraz i ve svém volebním programu, nemýlím-li se.

Přesně tak. Chci, aby vedení Akademie věd bylo mnohem aktivnější v oblasti jednání s politiky. Prál bych si, aby se Akademie stala výrazným partnerem státní správy. Abychom byli pro parlament, vládu, prezidenta a další představitele státu zdrojem neustranných, vědecky podložených informací pro jejich rozhodování. Byl bych velmi rád, aby se opět stalo zvykem, že bude předseda Akademie stálým hostem na zasedání vlády. Tím se ukáže i důležitost Akademie v celém systému, která bohužel

poněkud upadla. Musíme ukázat, že naše role je pro společnost klíčová.

Ve funkci předsedy Akademie věd ČR Radomír Pánek 24. března 2025 vystřídal Evu Zažímalovou.

Takže je plánu třeba poskytovat vládě, poslancům, hejtmanům a dalším více expertních stanovisek?

Hlavně se postarat o to, aby dorazila tam, kam mají. Aby nekončila někde na úrovni úředníků na ministerstvu, ale aby o nich věděli ti, kteří rozhodují. Je potřeba mnohem bližší spolupráce mezi Akademií, vládou a parlamentem. Máme sice podepsaná formální memoranda, ale ve skutečnosti to nefunguje ideálně.

Expertní stanoviska nemusejí směřovat jen k politikům. Informace mohou mířit i k veřejnosti - a lidé pak mohou tlačit na své zástupce v politice, aby „evidence based policy“ prosazovali.

Souhlasím. Z mého pohledu Akademie v posledních letech udělala poměrně hodně práce v komunikaci vůči veřejnosti. Co bychom možná měli dělat aktivněji, je budovat značku Akademie věd, a nikoli pouze jednotlivých ústavů. Nad tím bych se chtěl spolu s Akademickou radou také zamyslet. Vyjednávací síla čtyřiapadesáti samostatných jednotek se nikdy nevyrovná instituci jako celku.

A co interní komunikace? Tu jste také v programu akcentoval.

Komunikace mezi vedením Akademie věd a řediteli ústavů se v posledních čtyřech nebo šesti letech výrazně zlepšila, ale pořád je nutno ji zintenzivnit a třeba i „zneformálnit“. Směrem k ostatním zaměstnancům je to samozřejmě mnohem složitější, protože pro to nemáme aktuálně žádnou funkční platformu. Nad tím se musíme zamyslet.

Budete prvním předsedou porevoluční Akademie věd, který nebyl předtím členem Akademické rady. To může být jak výhoda, že nebudete zatížen předchozím fungováním, tak nevýhoda.

Od prosince, kdy mě Akademický sněm zvolil kandidátem na předsedu, jsem docházel na zasedání Akademické rady i jejího předsednictva, abych měl představu o jejím současném fungování. Nicméně nechci se tím nechat úplně ovlivňovat. Mám zkušenosti s řízením velkých mezinárodních orgánů v Evropě, chtěl bych něco z toho přinést i do fungování Akademické rady a Kanceláře Akademie věd.

Zmínil jste odměňování pracovníků. Co pro ně vlastně může Akademie udělat? Máme tu více než padesátku samostatných pracovišť, nenapadá mě nic moc jiného než nahrnout jim větší balík peněz. Ten se ale někde musí vzít.

Nepochybně je potřeba pracovat na tom, aby se zvýšilo financování Akademie věd. Nezávisle na tom bych se ale chtěl na mzdovou politiku podívat detailně. Aktuální systém dává ředitelům pracovišť velkou volnost, na druhou stranu ale způsobuje velké rozdíly v odměňování mezi jednotlivými ústavy i vědními oblastmi.

V Akademii věd ČR se Radomír Pánek chce zaměřit i na finanční zajištění pracovišť.

Když jsme u odměňování, co byste si přál k blížícím se padesátým narozeninám?

Na to se mě ptala už manželka, ale já zatím nemám žádnou odpověď. (smích)

Cesta kolem světa to asi nebude...

To ne. Byl bych rád, kdyby mé působení v čele Akademie věd bylo pozitivní a přínosné. Ale to nejde dát jako dárek k narozeninám. To se projeví až mnohem později. O těch padesátinách zatím vůbec nemám čas přemýšlet.

A co o tom, zda někdo z Akademie věd získá za vašeho předsednického působení Nobelovu cenu?

Jsem přesvědčen, že máme vhodné kandidáty, ale v udílení Nobelovy ceny hraje velkou roli politika. Nejen na úrovni vědeckých institucí, ale i států. Nicméně chápu, že pro veřejnost by to byl ukazatel úspěchu české vědy.

Předpokládám, že pro vědeckou obec je takovým ukazatelem spíše množství získaných ERC grantů.

Určitě. Na tom musíme zapracovat. Abychom ale zvýšili počet ERC grantů, musíme nejprve zvednout počet podaných žádostí. Chci hovořit s řediteli pracovišť, jak je v tom můžeme více podpořit. Myslím, že jeden z problémů tkví v tom, že nejsme dostatečně aktivní. Pro spoustu lidí je mnohem jednodušší nachystat žádost o grant do Grantové nebo Technologické agentury.

Čím to je? Že by českou povahou?

Něco na tom může být. Jsme spíše konzervativní a bojíme se udělat větší krok do neznáma. Odvaha ho udělat je, myslím, zrovna něco, co mně osobně nechybí.

Radomír Pánek byl do čela Akademie věd ČR vybrán v prosinci 2024 na LXIV. zasedání Akademického sněmu.

Zjevně nechybí - ostatně budete nejmladším předsedou Akademie věd od roku 1962. Může to být podle vás výhoda?

Svůj věk vnímám jako pozitivum. Mám dostatek sil a energie, abych se Akademii věd mohl věnovat naplno. A věřím, že mám odvahu udělat zásadnější změny. Asi se to stává obecnějším trendem – když se podíváte například na rektory českých univerzit, také jsou to často relativně mladí lidé.

Pokud vím, nebydlíte v Praze. Jak to plánujete zvládat? Neděsí vás to?

Kdepak, takhle funguji už více než deset let. Nebude to pro mě žádná zásadní změna. Máme dům na Chrudimsku, ale já většinou zůstávám přes pracovní týden v Praze. Můžu se tak v dané dny věnovat práci doslova od rána do půlnoci. Nevýhodou je, že manželka musí zatím obstarat většinu ostatního s dětmi a domácností.

Bydlení mimo Prahu vám umožňuje věnovat se vašemu velkému koníčku, kterým je zahrada.

Ano, při práci na zahradě skutečně odpočívám, čistím si tím hlavu. Než abych šel šlapat na rotopedu nebo cvičit do posilovny, radši trávím čas prací na zahradě. Pěstuji různé rostliny a stromy, přestože jejich plody ne vždy nutně jím. Někdy si připadám jako rybář, kterého baví lovit ryby, ale sám je nejí. Dělá mi radost klidně jen pozorovat, jak to vše roste.

Kandidátský program Radomíra Pánka si můžete přečíst zde.

<https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Radomir-Panek-Akademie-musi-byt-jednotna-silna-a-aktivni>